

**การศึกษาแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา
ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ**
**A Study of Guidelines for Students on Nature Conservation
and the Environment in School under
Vocational Education Commission in the North of Thailand**

ชนะจิต คำแพง^{1*} และนางลักษณ์ ใจฉลาด²

Chanajit Khamphaeng^{1*}, and Nongluck Jaichalad²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา ด้านการบริหารการศึกษา การบริหารสถานศึกษา และการบริหารกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษาฯ ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มี 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) สถานศึกษาต้องเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมคิดวางแผนจัดทำนโยบาย การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นการประชาสัมพันธ์ และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคิดวางแผนจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา 2) สถานศึกษาต้องแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้บุคลากรทุกฝ่ายร่วมกันประสานงานกับหน่วยงานส่วนท้องถิ่น และมีเวทีเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมมือกันแสดงศักยภาพในการนำเสนอผลงานเชิงประจักษ์สนับสนุนงบประมาณวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ การจัดกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมกับการสนับสนุนทรัพยากรด้านต่างๆ ทั้งด้านบุคคล การจัดการ วัสดุ งบประมาณ เพื่อเป็นส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาในกระบวนการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ 4) สถานศึกษาต้องให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมกันวางแผนจัดทำเกณฑ์การประเมินการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา โดยให้ตัวแทนนักเรียนองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ในสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

¹ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

² คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

*Corresponding author; email: Chanajit2014@gmail.com

คำสำคัญ : แนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา การส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Abstract

The purposes of this research were to study guidelines for students on nature conservation and the environment in school under Vocational Education Commission in the north of Thailand. Data providers are 9 qualified people from educational administration, educational management, educational and administrative activities of students. Data were collected by using structured interview and content analysis.

The results showed that: A student activity on nature conservation and the environment, there are 4 steps: 1) Schools must provide opportunities for external parties involved in thinking, planning policy, conference feedback and publicity and allow students to participate in the thinking and planning on establishing conservation and environmental clubs at schools. 2) Schools need to divide division of responsibilities by allowing all personnel to coordinate with local authorities; provide stage for students to show their potentials and present their performance empirically. Furthermore, financial support of various materials should be provided for students to organize the activity on the nature conservation and the environment. 3) The educational institutes should organize activities inculcating natural conservation and the environment with support for various resources, both personal, material management budget to help fix the problems in the process of conservation activities, nature and the environment effectively. 4) Schools need to engage all parties to take part in planning on devising evaluation criteria for nature conservation and environmental education in the institutes by allowing student representative, student organization for future professions authority of Thailand to take part in every step.

Keywords: Guidelines for Students, nature conservation and the environment

บทนำ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยอันมีผลกระทบเชื่อมโยงจากบริบทสังคมโลกและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การจัดการอาชีวศึกษานับเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคนในด้านวิชาชีพ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 ที่มีเจตนารมณ์ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยสถานศึกษาในสังกัดที่จัดการเรียนการสอนด้านวิชาชีพ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม คหกรรม ศิลปกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมสิ่งทอ

หรือประเภทวิชาอื่นๆ ได้สังเกตเห็น ความสำคัญในการที่จะพัฒนาให้นักเรียน นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา มีประสบการณ์ทั้งในด้านสาขาวิชาชีพ มีคุณธรรมจริยธรรม มีทักษะความรู้ในด้านการเป็นผู้นำ และมีความเป็นประชาธิปไตย จึงมีนโยบายให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ สอดคล้องกับระบบการเรียน มุ่งเน้นให้นักเรียนนักศึกษาได้ทำกิจกรรมควบคู่ไปกับการเรียน โดยให้ดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ ในรูปแบบขององค์การนักศึกษาในอนาคตแห่งประเทศไทย คณะกรรมการบริหารองค์การนักศึกษาในอนาคตแห่งประเทศไทย ระดับชาติ (2557)

งานกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา ช่วยส่งเสริม สนับสนุน ควบคุมดูแลและรับผิดชอบการดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จากการศึกษารายละเอียด หน้าที่และความรับผิดชอบของ งานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา การดำเนินงานจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและองค์การวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย (อวท.) สามารถสรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของงานกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา ตามระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ว่าด้วยการบริหารสถานศึกษา พ.ศ. 2552 ที่ระบุหน้าที่และความรับผิดชอบไว้ 12 ด้าน คือ ด้านการจัดกิจกรรมชมรม ด้านการจัดกิจกรรมองค์การวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย (อวท.) ด้านกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษา สังคม ชุมชนและกิจกรรมในวันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ด้านกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและกิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพ และมนุษยสัมพันธ์ ด้านกิจกรรมลูกเสือและนักศึกษาวิชาทหาร ด้านกิจกรรมกีฬา นันทนาการและวัฒนธรรมในสถานศึกษา ด้านกิจกรรมหน้าเสาธง ด้านการประสานงาน ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภายในและภายนอกสถานศึกษา ด้านการสรุปประเมินผลและนำเสนอฝ่ายบริหารและสำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา (สอศ.) ด้านการจัดทำปฏิทินปฏิบัติงาน เสนอโครงการและรายงานการปฏิบัติงาน ด้านการดูแล รักษา ทรัพย์สินของสถานศึกษา ตามที่ได้รับมอบหมายและด้านการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2548: 13)

คติ ปรีชา (2550: 6) ได้กล่าวว่า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามมาตรฐานการอาชีวศึกษาของวิทยาลัยสารพัดช่างลำปางยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรพฤติกรรมของนักเรียนนักศึกษาที่เป็นปัญหาและพบบ่อย เช่น การประพฤติไม่เหมาะสม การหนีเรียน การไม่เข้าร่วมกิจกรรมองค์การและชมรมวิชาชีพ การมั่วสุมตามหอพัก บ้านเช่าสถานบันเทิง ห้างสรรพสินค้า เพื่อดื่มสุรา เสพยาเสพติด การมั่วสุมทางเพศ การเล่นการพนัน และการทะเลาะวิวาท เป็นต้น Good (1973: 9) ได้กล่าวว่า กิจกรรมนักเรียน นักศึกษา เป็นโปรแกรมและการจัดการดำเนินงาน ซึ่งนักเรียนหรือสถาบันจัดทำขึ้น มีความมุ่งหมายเพื่อสร้างความเพลิดเพลิน เพิ่มพูนความรู้ให้นักเรียนได้แสดงความสนใจ ความสามารถ ไม่มีการให้คะแนนหรือหน่วยกิต ต้องจัดหาเงินเพื่อ ดำเนินการเอง และอยู่ภายใต้การควบคุมของสถานศึกษานั้นๆ ศิริรักษ์ นาคพงศ์ (2547: 100) ได้กล่าวว่า การบริหารงานกิจการนักเรียนส่วนใหญ่ขาดการสนับสนุนงบประมาณ ในการจัดกิจกรรมและความจริงจังในการนิเทศกำกับติดตามงาน สง่า พุ่มพวง (2548) ได้กล่าวว่า การดำเนินงานเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการเตรียมการวางแผนการดำเนินงาน ด้านการปฏิบัติตามแผน และด้านการกำกับติดตามประเมินการรายงาน ครูขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการแนวทางวิธีในการดำเนินงาน โฉมฉาย กาศโฮส (2556: 2) ได้กล่าวว่า การบริหารกิจการนักเรียน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังขาดความชัดเจนเกี่ยวกับโครงสร้างของรูปแบบรวมถึง

องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารทั้งในด้านองค์คณะบุคคลที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร และขอบข่ายงานกิจการนักเรียนที่ยังไม่ชัดเจนเกี่ยวกับกิจกรรมที่จัดในสถานศึกษารวมถึงด้านกระบวนการบริหารกิจการนักเรียนที่ไม่มีแนวทางที่ชัดเจน เป็นรูปธรรมซึ่งในปัจจุบันนี้ขึ้นอยู่กับสถานศึกษาแต่ละแห่งเป็นผู้กำหนดขึ้นเอง ดังนั้นรูปแบบที่จะดำเนินการจึงเป็นเรื่องของแต่ละสถานศึกษาจึงก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสถานศึกษาส่งผลต่อการขาดความเชื่อมโยงระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายทั้งภายในสถานศึกษา และภายนอกสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังจะเห็นได้จากปัญหาพฤติกรรมต่างๆ ของนักเรียนในสังคมปัจจุบัน

ดังนั้นถ้าหากสถานศึกษามีการใช้ระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ยังขาดความเข้าใจ ละเลย และมองข้ามความสำคัญของการดำเนินงานจัดกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ซึ่งเจตนารมณ์ของระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ต้องการที่จะพัฒนาสมาชิกองค์การนักวิชาชีพ ให้เป็นคนดี และมีความสุขและพัฒนาสมาชิกองค์การนักวิชาชีพให้เป็นคนเก่งและมีความสุข ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนให้สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจสติปัญญา ความรู้และคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานในการดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน นักศึกษา ให้เป็นคนดีและมีความสุข และให้นักเรียน นักศึกษา เป็นคนเก่งและมีความสุข ตรงตามเป้าหมายของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่วางไว้

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้และการศึกษาสภาพการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ตามระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ (ชนะจิต คำแพง และนางลักษณ์ ใจฉลาด, 2559) พบว่า การพัฒนาตัวบ่งชี้การดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ตามระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ ในภาพรวมมี 10 องค์ประกอบ 40 ตัวบ่งชี้ และมีความเหมาะสมของตัวบ่งชี้อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 96.76 และสภาพการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ตามระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากการค้นพบตามประเด็นปัญหาจากการสังเคราะห์งานวิจัยดังกล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ จึงนำผลที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยเฉพาะผลการวิจัยในภาพรวมด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด มาหาแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ ซึ่งจะช่วยให้ได้แนวทางในการพัฒนากิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ

ขอบของการวิจัย

ศึกษาแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ แนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้ และการศึกษาสภาพการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ตามระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ (ชนะจิต คำแพง และนางลักษณ์ ใจฉลาด, 2559) โดยผู้วิจัยนำเฉพาะประเด็นปัญหาในภาพรวมด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านการบริหารการศึกษา การบริหารสถานศึกษา และการบริหารฝ่ายกิจการนักเรียน นักศึกษา ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นที่ยอมรับและมีความเชี่ยวชาญในการบริหารงานฝ่ายกิจการนักเรียน นักศึกษา จำนวน 6 คน 2) ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาส่งเสริมประสานงานกิจการนักศึกษาและกิจการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 1 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 9 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านการบริหารการศึกษา การบริหารสถานศึกษา และการบริหารฝ่ายกิจการนักเรียน นักศึกษา ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นที่ยอมรับและมีความเชี่ยวชาญในการบริหารงานฝ่ายกิจการนักเรียน นักศึกษา จำนวน 6 คน 2) ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาส่งเสริมประสานงานกิจการนักศึกษาและกิจการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 1 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 9 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงาน กิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ

2.2 การสร้างเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงาน กิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ

1) ผู้วิจัยนำประเด็นจากการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้ และการศึกษาสภาพการดำเนินงาน กิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ตามระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ (ชนะจิต คำแพง และนางลักษณ์ ใจฉลาด, 2559) โดยผู้วิจัยนำเฉพาะประเด็นปัญหาในภาพรวมด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 1 ลำดับมาสร้างประเด็นในการสัมภาษณ์

2) นำประเด็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์ มากำหนดเป็นกรอบในการสร้างคำถามเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงาน กิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ และเสนอที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้องของการใช้ภาษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามลำดับดังนี้

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก เสนอผู้บริหารการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์

3.2 ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย โดยการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาสถานที่นัดหมาย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามประเด็น ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษางานวิจัย (ชนะจิต คำแพง และนางลักษณ์ ใจฉลาด, 2559) เรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้ และการศึกษาสภาพการดำเนินงาน กิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ตามระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการศึกษาแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ

ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า 1) สถานศึกษาต้องเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมคิดวางแผนจัดทำนโยบาย การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น การประชาสัมพันธ์ และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคิดวางแผนจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา 2) สถานศึกษาต้องแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้บุคลากรทุกฝ่ายร่วมกันประสานงานกับหน่วยงานส่วนท้องถิ่น และมีเวทีเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมมือกันแสดงศักยภาพในการนำเสนอผลงานเชิงประจักษ์ สนับสนุนงบประมาณวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ การจัดกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมกับการสนับสนุนทรัพยากรด้านต่างๆ ทั้งด้านบุคคล การจัดการ วัสดุ งบประมาณ เพื่อเป็นส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาในกระบวนการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ 4) สถานศึกษาต้องให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมกันวางแผนจัดทำเกณฑ์การประเมินการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา โดยให้ตัวแทนนักเรียนองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ในสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ ผู้วิจัยนำประเด็นแนวทางการดำเนินงานแต่ละเป้าหมายมาอภิปรายผลตามรายละเอียดดังนี้

แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สรุปได้ว่าแนวทางการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ตามระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. สถานศึกษาต้องเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกมาร่วมกันคิดจัดทำนโยบาย วางแผนการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นร่วมกัน วางแผนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ วางแผนในการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และให้นักเรียนบุคลากรทุกคนต้องมีส่วนร่วมคิดวางแผนการจัดการด้านการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา อาจเนื่องมาจาก สถานศึกษาขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน นักเรียน นักศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง กลยุทธ์ต่างๆ ในการบริหารงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา รวมถึงขาดการระดมความคิดเห็นในการวางแผนการจัดกิจกรรมด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งนี้การนำผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงานต่างๆ จะทำให้มีกระบวนการตัดสินใจรอบคอบมีเหตุผล สามารถช่วยกันคิดวิเคราะห์ปัญหาขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความเข้าใจหรือการตกลงร่วมกัน มีการรวบรวมกำลังความคิด วิธีการ เทคนิค และระดมทรัพยากรมาสนับสนุนงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เต็มใจที่จะทำงานร่วมกันเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงทิศทางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้สอดคล้องตรงกับความต้องการของนักเรียน นักศึกษาต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ คณะกรรมการพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544 ได้กำหนด แนวทางอันเป็นนโยบายในการจัด
 สิ่งแวดล้อมศึกษาในแผนหลักสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ 10 ประการ คือ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการบริหารและ
 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ
 2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีเครือข่ายข้อมูลสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนและในระดับประเทศที่เกี่ยวข้องกับ
 สิ่งแวดล้อม 3) ส่งเสริมให้มีการศึกษาและสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมบุคลากรด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาทั้งก่อน
 ประจําการและขณะประจําการแก่กลุ่มเป้าหมายในการฝึกอบรมทั้งใน ระยะสั้นและระยะยาว 4) ส่งเสริม และ
 สนับสนุนให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา 5) ส่งเสริมและ
 สนับสนุนให้จัดสิ่งแวดล้อมศึกษาในการศึกษานอกระบบ โรงเรียนด้วย 6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สื่อมวลชน
 หรือองค์กรเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วม 7) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาหรือชุมชนพัฒนาสภาพแวดล้อมให้
 มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นธรรมชาติ 8) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม 9)
 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและรวบรวมข้อมูลสื่อทุกชนิดเพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
 อย่างทั่วถึง 10) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมศึกษากับนานาชาติ

2. สถานศึกษาต้องให้บุคลากรทุกคนร่วมกันแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมด้านการ
 ส่งเสริมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักเรียนทุกชมรมวิชาชีพร่วมกันวางแผนจัดทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับ
 ความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนร่วมกันลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง พร้อมกับสถานศึกษาต้องสนับสนุน
 งบประมาณวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ทุกด้านในการจัดทำกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีเวทีเปิดโอกาสให้
 นักเรียนร่วมมือกันแสดงศักยภาพของตน และประสานงานกับหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างความร่วมมือในจัด
 กิจกรรมเพื่อเป็นแรงผลักดันในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจาก การมีส่วนร่วมในการ
 ช่วยกันลงมือปฏิบัติงานกิจกรรมต่างๆ การร่วมกันทำงาน ต้องได้รับความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆที่มีส่วน
 เกี่ยวข้องร่วมมือกันถึงจะเกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาต้องสร้างความรู้ความเข้าใจมอบหมาย
 หน้าที่ให้นักเรียน นักศึกษาและบุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อสนองนโยบายต่างๆ ทางด้านการ
 อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุมและส่งผลต่อความต้องการของนักเรียนนักศึกษาโดยตรง จึง
 ต้องใช้หลักการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสคิด พูด แสดงออก แสดงความ
 คิดเห็น ลงมือกระทำอย่างเท่าเทียมกัน รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมมือปฏิบัติงานสร้างสัมพันธภาพในการ
 ทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ พันธณัทธ วณิช (2549) ได้ศึกษาการมีส่วน
 ร่วมของนักศึกษาในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา กรณีศึกษาชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 วิทยาลัยเทคนิคเลย พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ชมรม
 อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นผู้กระตุ้น และผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการ
 สิ่งแวดล้อม โดยเริ่มขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา และค้นหาแนวทางในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
 โดยใช้เทคนิค AIC เพื่อสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน ในการวางแผนการปฏิบัติการจัดการสิ่งแวดล้อม

3. สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมให้นักเรียนร่วมกันแก้ปัญหาด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับผู้เรียนเกิด
 ความตระหนักด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนำปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมมาปรับปรุงแก้ไข

สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้น และสถานศึกษาต้องสนับสนุนทรัพยากรด้านต่างๆ ทั้งด้านบุคคล การจัดการ วัสดุ รวมถึงงบประมาณเพื่อเป็นส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาในกระบวนการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาจเนื่องมาจาก การร่วมกันแก้ปัญหาการจัดกิจกรรม ทุกฝ่ายต้องช่วยกันคิดหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำกิจกรรมเพื่อเป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา โดยมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการแก้ปัญหาให้บรรลุเป้าหมายหรือเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของบุคคลจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้จัดทำกิจกรรมขึ้น ทั้งนี้ปัญหาในการจัดกิจกรรมด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็เช่นเดียวกันที่บุคลากรทุกฝ่ายทั้งนักเรียน นักศึกษา ต้องร่วมกันนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์หาสาเหตุและหาแนวทางแก้ไขปัญหาก็ดียิ่งขึ้นต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ PISA (อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ, 2558: 126) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การแก้ปัญหายาร่วมมือ เป็นความสามารถส่วนบุคคลของคนที่ตั้งแต่สองคนขึ้นไปในการมีความพยายามที่จะแก้ปัญหายาร่วมมือในกระบวนการโดยต้องมีความเข้าใจร่วมกันในปัญหาที่เกิดขึ้นหรือความเข้าใจที่ตรงกัน และร่วมกันหาวิธีหรือหนทางในการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับปัญหานั้นๆ เนื่องจากการคิดแก้ปัญหายาร่วมมือจำเป็นต้องมีความเข้าใจในปัญหานั้นๆ อย่างถ่องแท้โดยอาศัยความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์เป็นปัจจัยสำคัญในการนำสู่การวิเคราะห์แยกแยะประเด็นปัญหา เพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่ประเด็นหรือสาระสำคัญของปัญหานั้นๆ และเมื่อเข้าใจสาเหตุแห่งปัญหาแล้วจึงจะสามารถค้นหาแนวทางการแก้ปัญหายาร่วมมือได้อย่างเหมาะสมในบริบทนั้นๆ

4. สถานศึกษาต้องให้บุคลากรมีส่วนร่วมกันวางแผนการประเมินผลการจัดกิจกรรม กำหนดให้มีการประเมินแฟ้มรายงานการเข้าร่วมกิจกรรม ให้ครูที่ปรึกษาองค์การและตัวแทนนักเรียนองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทยในสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำเกณฑ์การประเมินและร่วมกันประเมินผลกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาจเนื่องมาจาก การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมมีความสำคัญอีกด้านหนึ่งที่เป็นส่วนช่วยในการจัดกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จ อีกทางหนึ่งถ้าการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะไม่ทราบด้วยตนเองว่ากิจกรรมที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่และเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปในทางเดียวกันการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็เช่นเดียวกันที่บุคลากรทุกฝ่ายทั้งนักเรียน นักศึกษาต้องเข้ามามีส่วนร่วมกันจัดทำเกณฑ์การประเมินผลการจัดกิจกรรมเพื่อหาตัวบ่งชี้จุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนาในการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ Garaway (อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวงษ์, 2543: 52) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การประเมินแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการประเมินที่นำผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินด้วย โดยมองว่าเป็นข้อดีเพราะจะเป็นการดึงเอาบุคลากรที่มีประสบการณ์ในงานของตนเองมาเข้าร่วมในการประเมิน ซึ่งถือได้ว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนั้นเป็นผู้ที่จะตัดสินโครงการได้ดีที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย แนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ตามระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้นักเรียน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- คติ ปรีชา. (2550). *การบริหารกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถาบันการอาชีวศึกษา จังหวัดลำปาง*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ลำปาง.
- โหมฉาย กาศโอสถ. (2556). *รูปแบบการบริหารกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- ชนะจิต คำแพง และนางลักษณ์ ใจฉลาด. (2559). การพัฒนาตัวบ่งชี้และการศึกษาสภาพการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียนนักศึกษาตามระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทยในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาภาคเหนือ. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 9(2), 202-217.
- พันธนัทธ วานิช. (2549). *การมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา : กรณีศึกษาชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วิทยาเทคนิคเลย*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย.
- ไพฑูรย์ สีนารัตน์ และคณะ. (2558). *ศาสตร์การคิด รวมบทความเรื่องการคิดและการสอนคิด*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศิริรักษ์ นาคพงศ์. (2547). *รูปแบบการบริหารกิจการนักเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2 ในสถานศึกษานครสวรรค์ เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, นครสวรรค์.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2557). *ระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาว่าด้วยองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2557 และ แนวปฏิบัติขององค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2557*. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2548). *การประชุมทางวิชาการองค์การวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 45 ประจำปีการศึกษา 2548*. เชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2540). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี.

- สง่า พุ่มพวง. (2548). *สภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่เชียงราย เขต 3*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2543). (รายงานการวิจัย) *การวิจัยและพัฒนาระบบการประเมินผลภายในของสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: วี.ที.ซี : คอมมิวนิเคชั่น.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of Education*. (3rd ed.) New York: McGraw-Hill Book Company.
- Wilson, J. (1999). *Risk reviews and using risk management strategy*. In Clinical risk modification: A route to clinic Governance ? Oxford : Butterworth Heinemann.